

„...ÖNERŐBŐL A TUDOMÁNY LEGMAGASABB LÉPCSŐJÉRE JUTNI”

Nyárády Erazmus Gyula emlékezete

**Szerk. Bartók Katalin. Szerzők: Bartha Sándor –
Bartók Katalin – Farkas Zoltán – Okos-Rigó Ilona
– Poszet Szilárd – Szabó T. Attila – Váczy Kálmán
– Wanek Ferenc**

■ Nyárády Erazmus Gyula a 20. század egyik legjelentősebb botanikusa volt, ismerték és elismerték nemcsak szülőföldjén, hanem Romániában és Közép-Európában is. Mi, kolozsváriak ugyancsak büszkék lehetünk rá, hogy itt élt és dolgozott 44 éven át, itt teljesedett ki tudományos pályafutása.

Hogy ne felejtsem el valakit, emlékezni kell rá, emléküléseken, konferenciákon feleleveníteni életét, tudományos érdemeit. Hogy az utánunk következő nemzedékek is megismerhessék azokat. Ennek az erkölcsi feladatnak többször is eleget tett az Erdélyi Múzeum-Egyesület, ahogy a Román Akadémia is. Nemcsak magyar nyelvű megemlékezéseket jelentettünk meg, hanem a Román Akadémia megalakulásának 150. évfordulója alkalmából román nyelvűt is (lásd Bartók Katalin írását: *În amintirea eminentului botanist Erazmus Iuliu Nyárády [1881–1966], membru al Academiei Române*. Studii și Comunicări/Divizia Istoria Științei, Academia Română, vol. IX/2016, p. 293–301.).

Nyárády születésének 130. és elhalálozásának 45. éves évfordulójáról 2011. április 11-én emlékeztünk meg az EME Természettudományi Szakosztálya rendezésében. A konferenciánkon vetődött fel az a gondolat, hogy nyomtassuk újra a Kriterionnál 1988-ban

megjelent *Nyárády Erazmus Gyula, a természettudós* című kötetet (szerzői Váczy Kálmán és Bartha Sándor), hiszen évtizedek óta nem található a könyvpiacra. Felmerült az az igény is, hogy egészítsük ki azt új adatokkal, felfedezésekkel, esetleges átértékelésekkel, amelyek Nyárády családjára, tudományos munkásságára vonatkoznak.

Felvettük a kapcsolatot Nyárády E. Gyula Budapesten élő unokáival (tőlük kaptunk családi fényképeket, a Nyárády-családfát). Ugyanakkor Nyárády herbáriumra után kutattunk múzeumokban, növénytarakban, egyetemeken – Romániában és Magyarországon egyaránt; megkerestük Nyárády még életben levő tudós- és munkatársait: emlékezéseket kértünk tőlük. Nagy segítségünkre volt a Váczy-hagyaték, amelyben a *Flora RPR/RSR*-vel (*Románia növényvilága*) kapcsolatos dokumentumokat, aktákat, levelezéseket stb. találtunk.

Ötési munkával így állt össze egy 311 oldalas kötet, amelyik szerkezetében követi Váczy Kálmán és Bartha Sándor munkáját. Egyes fejezeteken egyáltalán nem változtattunk, másokat kiegészítettünk, de vannak teljesen újak is.

I. Nyárády E. Gyula (1881 Nyárádtő – 1966 Budapest) életútja: családi körülményei, tanulmányai, (Marosvásárhely, Kolozsvár, Budapest).

Az olvasó megtudhatja, hogy miért keresztelnek egy falusi kislányt Erazmus névre (Nomen est omen!), valamint azt is, hogy Nyárády örök nyughelye műemlék státust kapott a kolozsvári Házsongárdi temetőben.

II. Ez 18 alfejezetben, 186 lapon mutatja be Nyárády tudományos munkásságát. Az 1988-as kötet terjedelmes részét (II/1–II/6) csaknem érintetlenül hagytuk. Ezeket Váczy Kálmán írta annak idején, aki húsz éven keresztül közvetlen munkatársa volt Nyárády-nak, részt vett a *Flora RPR/RSR* szerkesztésében, így legpontosabban ismerte Nyárády tudományos munkásságát. Váczy a legjelentősebbnek és legtermékenyebbnek ítélte az 1948–1966 közötti periódust Nyárády Gyula életében. Ugyanis 1948-ban választották a Román Akadémia rendes tagjává, 1949-től bízták meg a legnagyobb összefoglaló román botanikai mű, a *Flora RPR/RSR* szerkesztésével. Ez tulajdonképpen botanikai felkészültségének, számtalan megjelent tudományos szakdolgozatának volt köszönhető, amelyek magukba foglalták Románia egész területének a növényvilágát. Ennél nagyobb megtiszteltetés nem is érhetne, hogy 66 éves kora és magyar nemzetisége ellenére őt bízták meg ennek a gigászi, 13 kötetes műnek a megtervezésével és megvalósításával.

Tudománytörténeti szempontból az új alfejezetek közül legfontosabbnak tartjuk a *Szováta fürdő és környékének monográfiája* című kézirat megtalálását a Váczy-hagyatékban. Ez a hányatott sorsú kézirat (269 lap, 680 felsorolt növényfaj, 16 eredeti térkép, 38 fotó, 21 saját kezű növényrajz stb.) 1944-től várta megjelenését. Budapest ostromakor a Kapucinus nyomdát bombatalálat érte, a nyomás alatt levő kézirat ott elégett. Nyárády többször is kiegészítette utólagos kutatásokkal az eredeti anyagot (1948, 1955, 1964), újraírta román és magyar nyelven is, de a mai napig sem sikerült megjeleníteni.

Új adalékok kerültek Nyárády térképészeti tevékenységéhez; herbáriumi

gyűjteménye – amelyet 50 000 lapra becsültek 1988-ban – feltáró munkánk alapján meghaladja a 85 000 lapot. Új alfejezet értékeli Nyárádyt mint geomorfológust, mert fontosnak tartotta a növényvilág földfelszíni környezetét, a növénytársulások topográfiai elterjedésének okaira keresve a választ.

III. Ebben a fejezetben Nyárády E. Gyula fiával, a szintén botanikus, egyetemi tanár Nyárády Antal életével és munkásságával foglalkozunk, megjelölve 204 tudományos dolgozatának és 14 könyvének megjelenési adatait, valamint a róla írt 63 cikket és méltatást.

IV. A negyedik fejezet a botanikus szakembereknek szól, mert tartalmazza a Nyárády által leírt 1627 új taxon felsorolását, az ő nevét viselő új növényfajokat (36 sp.), de az általa neves botanikusokról elnevezetteket is (56 sp.). Ez az ún. *Függelék* a Nyárády által új fajok leírásához használt holotípusok (190) felsorolásával zárul.

Könyvismertetésem Nyárády E. Gyula és a *Korunk* kapcsolatának a fellelevenítésével szeretném zárni. Lázár József szerkesztő 1964-ben megkérdezte az élete alkonyán levő, öreg tudóst: sikeres életének mi a kulcsa?

Nyárády válaszát egy 18 oldalas esszében foglalta össze, amelynek a következő címet adta: *Egy mód önerőből a tudomány magasabb lépcsőjére jutni* (Kézirat, Váczy-hagyaték). Lázár József jelezte, hogy kisebb terjedelmű anyagra lenne szükségük, ezért a kéziratból egy 6 oldalas kivonatot készítettek elő kiadásra. Nyárády előbb elutasította, végül mégis elfogadta az ajánlatot, amely *Az alkotás örömérő* címmel jelent meg a folyóirat 1964. évi 3-as számában.

Hat évzedes tudományos munka után írta Nyárády E. Gyula: „Bárki, ha kialakult hajlandóságai alapján ténylegesen és lelkesen vesz részt valamely alkotó munkában, kiemelkedhetik a mindennapiságból.”